

**ЕКОНОМІЧНІ НАУКА
ECONOMIC SCIENCE**

УДК 368(045)

ЗАГАЛЬНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Братюк В. П., Мигович В.

OVERALL VISION OF INSURANCE SERVICES MARKET DEVELOPMENT

Bratyuk Vira, Myhovych Vladislav

У статті окреслено бачення розвитку ринку страхових послуг та регулювання страхової діяльності в Україні на підставі аналізу сучасних проблем національного ринку страхових послуг і тенденції його розвитку, вдосконалення страхового законодавства, розроблення нової моделі, яка передбачає удосконалення вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду, нагляду за ринковою поведінкою, а також визначення процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній з ринку. Зважаючи на загальну економічну ситуацію, спричинену рецесією та пандемією коронавірусної хвороби (COVID 19), Національний банк впроваджуватиме нову регуляторну модель після ретельного вивчення стану ринку страхування та обговорення з учасниками ринку.

Ключові слова: *страхування, страховий ринок, модернізація страхових послуг, платоспроможність страховика, державне регулювання, захист споживачів.*

The article outlines the vision of insurance services market development and insurance regulation in Ukraine on the basis of analysis of current problems of the national insurance services market and trends in its development, improvement of insurance legislation, development of a new model for licensing, solvency and liquidity assessment, corporate governance, and risk management systems, the application of risk-oriented prudential supervision, supervision of market behavior, and the definition of reorganization procedures, resumption of operations and withdrawal of companies from the market. Given the general economic situation caused by the recession and the coronavirus pandemic (COVID 19), the National Bank will implement a new regulatory model after a thorough study of the insurance market and discussions with market participants.

Key words: *insurance, insurance market, modernization of insurance services, solvency of the insurer, state regulation, consumer protection.*

Страхові компанії відіграють важливу роль в економічному житті країни. Головною функцією страхування є захист фізичних та юридичних осіб від ймовірних збитків у разі настання страхових подій. Водночас страхові компанії підпадають під потенційний негативний вплив ризиків, які можуть загрожувати їх платоспроможності та мати негативні наслідки для споживачів послуг страхування. Саме впевненість споживачів у надійності страхової компанії є однією з основних засад розвитку страхового ринку. Ефективне регулювання та нагляд за ринком роблять можливою таку впевненість та довіру до страховиків. Проте, на сьогоднішній день, розвиток ринку стримує ряд факторів, зокрема у низки страхових компаній наявні проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, немає чіткої бізнес-моделі, рівень управління ризиками та корпоративного управління є низьким. Усе це робить ринок непрозорим та неконкурентним. Протягом 2013–2018 років деякі великі страхові групи, зокрема AEGON, AXA, SEB, AIG і HDI, вийшли з України, у тому числі через недобросовісну конкуренцію на ринку. Зазначені вище системні проблеми на ринку страхування в Україні спричинені перш за все неналежним правовим регулюванням, а також

недосконалою регуляторною політикою та браком належного нагляду за її реалізацією. Тож розбудова стійкого та надійного ринку страхових послуг потребує значних зусиль як від регулятора, так і від учасників ринку страхування.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.03.2020 становила 225, у тому числі СК "life" – 22 компанії, СК "non-life" – 203 компанії, (станом на 31.03.2019 – 265 компаній, у тому числі СК "life" – 27 компанії, СК "non-life" – 238 компаній). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так станом на 31.03.2020 порівняно з аналогічною датою 2019 року, кількість компаній зменшилася на 40 СК.

Основні показники страхового ринку за 9 місяців 2020 року представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні показники страхового ринку, млн. грн.

Показники	Період			
	I квартал 2020 ¹	I півріччя 2020 ²	9 місяців 2020	2020
1	2	3	4	5
Кількість зареєстрованих страховиків	225	215	215	-
з них: компанії зі страхування життя	22	20	20	-
Включено компаній до Державного реєстру за квартал	1	1	0	-
Виключено з Державного реєстру за квартал	9	11	0	-
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	40 530,8	57 899,9	89 434,5	-
Активи по балансу	65 114,9	61 888,0	61 626,3	-
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування"	47 390,0	58 764,4	48 085,4	-
Обсяг сплачених статутних капіталів	10 633,2	9 849,0	10 111,0	-
Сформовані страхові резерви	31 965,5	28 467,3	29 614,8	-
Валові страхові премії, з них:	11 548,8	21 018,3	32 967,1	-
від страхувальників-фізичних осіб	5 399,2	10 262,3	16 348,8	-
від перестраховальників	1 697,6	1 798,1	3 143,1	-
Валові страхові виплати, з них:	3 749,9	7 043,9	11 131,9	-
страхувальникам-фізичним особам	1 768,5	3 122,8	4 850,4	-
перестраховальникам	84,3	237,5	365,9	-
Рівень валових виплат, %	32,5	33,5	33,8	-
Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	9 668,0	18 716,8	29 271,8	-
Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	3 659,0	6 853,7	10 817,5	-
Рівень чистих виплат, %	37,8	36,6	37,0	-

Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам	2 765,1	4 230,6	6 403,6	-
з них: перестраховикам-нерезидентам	884,2	1 929,1	2 708,3	-

У вересні 2019 року ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" (так званий закон про "спліт"), згідно з яким з 01 липня 2020 року Національний банк України (далі – Національний банк) стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування. Метою Національного банку є формування платоспроможного, стійкого, конкурентного ринку страхування в Україні з належним захистом прав споживачів послуг страхування. Для досягнення цієї мети Національний банк запровадить нову модель регулювання ринку страхування, яка враховує положення директив ЄС, світові практики регулювання та нагляду за ринком страхування та перестраховування, а також особливості ринку страхування в Україні.

Отже, нагадаємо, що з 01 липня 2020 року Національний банк України стає регулятором та наглядовим органом на ринку страхування відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг".

Національним банком у квітні 2020 року розміщено БІЛУ КНИГУ «МАЙБУТНЄ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ», яка містить огляд ринку страхування в Україні; загальне бачення розвитку ринку; нову модель майбутнього регулювання страхового ринку; очікувані результати; очікування від ринку та подальшу комунікацію.

Зупинимося на тих питаннях, які стосуються безпосередньо захисту прав споживачів.

Так, до проблем захисту прав споживачів послуг страхування віднесено:

- відсутність механізму гарантування страхових виплат за договорами довгострокового страхування життя;
- недосконалість процедури виходу страховиків з ринку, що дозволяє не виконувати свої зобов'язання за договорами страхування.

Факторами, що, насамперед, призводять до низького попиту на страхові послуги, визначено:

- недовіра до непрозорого ринку страхування та фінансової системи загалом;
- відсутність дієвої системи захисту прав споживачів страхових послуг;
- фінансова необізнаність громадян у страхових продуктах;
- низька платоспроможність населення;
- неринкова поведінка страховиків щодо споживачів;
- низький рівень кваліфікації страхових посередників.
- Національний банк у загальному баченні розвитку ринку вказує, що:
- візьме на себе лідерство у питаннях розвитку надійного страхового сектору та захисту прав страхувальників;
- буде просувати належну страхову практику, відстоювати важливість та переваги такої практики для страхування на мікро- та макрорівні.

Ключовим завданням нагляду за ринковою поведінкою стане справедливе ставлення страховиків до страхувальників та зміцнення довіри населення до сектору страхування. Національним банком будуть розроблені підзаконні нормативно-правові акти щодо мінімальних вимог для розвитку справедливої практики ведення бізнесу, а також наглядові інструменти та дії у разі незастосування належної практики.

Захист прав споживачів будуватиметься на системі законодавчих та регуляторних вимог щодо уникнення реалізації страховиками та посередниками продуктів, які не відповідають потребам клієнтів; оманливих практик з урегулювання претензій; обіцяння

нереалістичних вигод; неповного розкриття реальної вартості продуктів; оманливої реклами та практики стимулювання продажів.

Національний банк вказує, що:

- особливе місце займає механізм вирішення спірних питань зі споживачами, включно з механізмом аналізу настання страхового випадку та здійснення виплат. Такий механізм повинен бути вчасно донесеним до споживача простим для розуміння шляхом та з чіткими встановленими термінами;

- особлива увага приділятиметься розвитку належної практики надання страхових послуг та добросовісності поведінки щодо страхувальників та власників страхових полісів. Таким чином, пруденційний нагляд включатиме і нагляд за ринковою поведінкою страхових компаній, перестраховиків та страхових посередників із застосуванням інструментів захисту прав споживачів послуг таких компаній.

Отже, визначені Національним банком пріоритети спрямовані на реалізацію принципів захисту прав споживачів фінансових послуг, що визначені Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Нова модель передбачає удосконалення вимог до ліцензування, оцінки платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління та системи управління ризиками, застосування ризик-орієнтованого пруденційного нагляду, нагляду за ринковою поведінкою, а також визначення процедури реорганізації, відновлення діяльності та виведення компаній з ринку. Зважаючи на загальну економічну ситуацію, спричинену рецесією та пандемією коронавірусної хвороби (COVID 19), Національний банк впроваджуватиме нову регуляторну модель після ретельного вивчення стану ринку страхування та обговорення з учасниками ринку.

Стратегічною ціллю Національного банку у сфері страхування є розвиток та підтримка платоспроможного, фінансово стійкого, конкурентного та стабільного ринку страхування, який забезпечуватиме належний захист прав споживачів та надаватиме страхові послуги і продукти, що відповідають потребам громадян та економіки. Для зміни моделі регулювання та нагляду за ринком страхування Національний банк ураховує основні вимоги законодавства Європейського Союзу, які Україна зобов'язана виконувати відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС, а також принципи Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS). Національний банк вживатиме заходів для набуття членства у Міжнародній асоціації органів страхового нагляду (IAIS), членами якої на сьогодні є 150 держав, з метою підвищення ефективності виконання своїх функцій як регулятора страхового ринку. Регулювання та нагляд за страховими компаніями, так само, як і нагляд за банками, здійснюватиметься за ризик-орієнтованим підходом. В основу реалізації ризик-орієнтованого підходу закладено такі принципи:

- принцип пропорційності (Proportionality) – регуляторні вимоги та інтенсивність нагляду визначаються на підставі розміру, значущості (впливу компанії на ринок та економіку в цілому), складності бізнес-моделі та профілю ризиків фінансової установи;
- принцип перспективного погляду (Forward-looking) – аналіз діяльності здійснюється з огляду на розуміння бізнес-плану, перспективи діяльності та потенційні ризики компанії;
- принцип раннього виявлення та вчасного реагування (Early warning) – оцінка потенційних ризиків та їх виявлення на ранній стадії для своєчасної подальшої комунікації чи вжиття відповідних заходів;
- принцип професійного судження (Professional judgement) – оцінка ґрунтується на вмотивованих та обґрунтованих висновках, заснованих на знаннях і досвіді, а також на комплексному та всебічному аналізі інформації;
- принцип правової визначеності – полягає у встановленні чітких та зрозумілих для дотримання вимог через систему законодавчих та нормативно-правових актів,

включно з графіками приведення діяльності фінансових установ у відповідність до нових вимог.

Особлива увага приділятиметься розвитку належної практики роботи страховиків та добросовісної поведінки стосовно страхувальників. Національний банк запровадить нагляд за ринковою поведінкою та розробить відповідні інструменти, покликані забезпечити ефективніший захист прав страхувальників. Національний банк візьме на себе лідерство у питаннях розвитку надійного страхового сектору та захисту прав страхувальників. Національний банк буде просувати належну страхову практику, відстоювати важливість та переваги такої практики для страхування на мікро- та макрорівні. Ключовим завданням нагляду за ринковою поведінкою стане справедливе ставлення страховиків до страхувальників та зміцнення довіри населення до сектору страхування. Національний банк розробить підзаконні нормативно-правові акти щодо мінімальних вимог для розвитку справедливої практики ведення бізнесу, а також наглядові інструменти та дії у разі незастосування належної практики. Ураховуючи важливу роль страхування для економічного зростання, а також визначену Законом України "Про Національний банк України" функцію щодо сприяння стійкості економічного зростання і підтримки економічної політики Кабінету Міністрів України, Національний банк докладатиме зусиль для подальшого розвитку страхування за умови, що це не перешкоджатиме досягненню першочергових цілей та не ставитиме під загрозу фінансову стабільність країни. Національний банк підтримує ініціативи ринку щодо вирішення проблем з оподаткуванням, які стримують розвиток ринку страхування в Україні. Національний банк заохочуватиме страховиків долучатися до популяризації страхування і підвищення обізнаності громадськості про переваги страхування шляхом просвітництва й інформування населення про переваги страхування порівняно з компенсаційними виплатами з державного бюджету у разі настання страхового випадку. Нормативно-правова база буде розроблена на зрозумілих, чітких та сучасних засадах, які в свою чергу створюватимуть належну основу для подальшого розвитку та зростання надійних страховиків та спеціалізованих перестраховиків, та буде привабливою для потенційних учасників, а також забезпечать умови для належного виконання страховиками своїх функцій в економічному розрізі в цілому.

Список використаних джерел

1. Про страхування: Закон України [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Ринок страхування України за 2019 - 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua.
3. Фориншурер страхование [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forinsurer.com>

References

1. Pro strakhuvannya: Zakon Ukrayiny [About insurance: Law of Ukraine]. [online] Available at: www.rada.gov.ua.
2. Rynok strakhuvannya Ukrayiny za 2019 - 2020 r. [Insurance market of Ukraine for 2019 - 2020]. [online] Available at: www.dfp.gov.ua.
3. Forynshurer strakhovanye [Forensic insurance]. [online] Available at: <http://forinsurer.com>.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>